

כיבוש יחיד

1. רש"י מסכת גיטין דף ח עמוד ב

כיבוש יחיד - דודו שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה אבל דוד לא כבש אלא לצורכו.

2. רש"י מסכת גיטין דף מז עמוד א

כיבוש יחיד - דוד כיבשה ולא היו כל ישראל שם והיא ארם צובה.

3. רש"י כאן

4. רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק י הלכה יב (לענין אורים ותומים)

ואין שואלין על שני דברים כאחד, ואם שאל משיבין על הראשון בלבד, ואין נשאלין בהן להדיט אלא או למלך או לבית דין או למי שצורך הציבור בו שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד וגו', הוא זה המלך, וכל בני ישראל זה הוא משוח מלחמה או מי שצורך הציבור בשאיילתו, וכל העדה אלו ב"ד הגדול.

5. ספרי דברים פרשת עקב פסקא נא

(כד) כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו, אם ללמד על תחומי ארץ ישראל הרי כבר נאמר מן המדבר והלבנון מה תלמוד לומר כל המקום אשר תדרוך אמר להם כל מקום שתכבשו חוץ ממקומות האלו הרי הוא שלכם, או רשות בידם לכבש חוצה לארץ עד שלא יכבשו ארץ ישראל תלמוד לומר וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם ואחר כך כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו שלא תהא ארץ ישראל מטמאה בגלולים ואתם חוזרים ומכבשים חוצה לארץ אלא משתכבשו ארץ ישראל תהו רשאים לכבש חוצה לארץ, הרי שכבשו בחוצה לארץ מנין שהמצות נוהגות שם הרי אתה דן נאמר כאן יהיה ונאמר להלן יהיה מה יהיה האמור להלן מצות נוהגות שם אף יהיה האמור כאן מצות נוהגות שם, ואם תאמר מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגות שם אמרת דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משתכבשו ארץ ישראל תהו רשאים לכבש חוצה לארץ והוא לא עשה כן אלא חזר וכבש ארם נהרים וארם צובה ואת היבוסים סמוך לירושלם לא הריש אמר לו המקום את היבוסים סמוך לפלטורין שלך לא הורשת היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה. הרי שכבשו בחוצה לארץ מנין שכנגדו בים הרי הוא שלהם תלמוד לומר מן המדבר והלבנון מן המדבר גבולכם ואין המדבר גבולכם ואם כבשתם יהי גבולכם והמדבר גבולכם, מן הנהר, נהר פרת, מן הנהר גבולכם ואין הנהר גבולכם ואם כבשתם יהי גבולכם והנהר גבולכם, ועד הים גבולכם ואין הים גבולכם ואם כבשתם יהי גבולכם וכן הוא אומר +במדבר לד ו+ וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול יהיה גבולכם והים גבולכם, נמצית אומר כל מקום שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד עולי מצרים נאכל אבל לא נעבד אילך ואילך נאכל ונעבד.

6. חידושי הרא"ה (בשיטת הקדמונים) מסכת עבודה זרה דף כא עמוד א

פירש רש"י ז"ל סוריא ארם צובה דסמוכה לארץ ישראל וכבשה דוד וחברה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי הדיבור ובלא ששים רבוא, ולהכי קרינן לה כיבוש יחיד. ולא נהיר, שהרי הרבה כרכים מארץ ישראל כבשום קצת מישראל ולא היו שם כל ישראל, אלא עיקרא דמילתא כדאיתא בספרי, דמקשינן קראי להדדי, דבחד דוכתא כתיבי תחומין לארץ ישראל ובחד דוכתא כתיב כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו, הא כיצד, בתחלה יש להם כיבוש ארץ ישראל, ואחר שנכבשה ארץ ישראל אם כובשין בחוצה לארץ דינה כארץ ישראל. ואם קודם שנכבשה ארץ ישראל כובשין בחוצה לארץ אין דינה כארץ ישראל, וסוריא כשכבשה דוד עדיין נשארה לכבש הרבה מארץ ישראל, וכדאמרין עלה בספרי, דוד סמוך לפלטורין שלך לא הורשת ואתה הולך לארם צובה, והאי דקרי לה כיבוש יחיד, כלומר דוד לבדו הסכים בכיבושה שלא לדעת סנהדרין. ואיכא תנאי דפליגי בהא מילתא ואיכא [דאמרין] דכיבוש יחיד שמייה כיבוש, כלומר ודינה כארץ ישראל לגמרי, דסברי דכל מקום אשר תדרוך כף רגלכם, לעולם במשמע, ואפילו קודם שנכבשה ארץ ישראל. ומתניתין פליגא דאמ' לא שמייה כיבוש. מיהו מדרבנן עשאוהו כארץ ישראל. ומשום הכי אין לו בה [איסור] להשכיר בתים, הילכך בתים בשכירות מותר, דלא גזרינן אטו מכירה, דבארץ ישראל הוא דגזרינן שכירות אטו מכירה, משום דמכירה גופה אסורא דאורייתא, אבל לא בסוריא, דהא במכירה גופה לא מיטסר מדאורייתא, דלאו דינה כארץ ישראל אלא מדרבנן, וכתובי כתיב לא תחנם לא תתן להם חניה בקרקע, בארץ ישראל. אבל לא שדות אפילו בשכירות. דכיון דאיכא בארץ ישראל תרתי לאיסורא גזרו אפילו בסוריא. ובחוצה לארץ מוכרין בתים ומשכירין שדות. פירוש אבל שדות במכר לא ואפילו בחוצה לארץ, דכיון דאיכא בהו בארץ ישראל תרתי לאיסורא גזרינן בהו בחוצה לארץ אטו ארץ ישראל.

7. תוספות מסכת גיטין דף ח עמוד א

כיבוש יחיד - פי' בקונט' שלא היו לשם כל ישראל ביחד כמו בכיבוש יהושע וכבשוה לצורך כולם אבל דוד לא כבש אלא לצורכו אבל בספרי מפרש טעם אחר בסוף פרשת והיה עקב דמשמע לפי שלא היתה עדיין כל א"י כבושה כדאמר התם סמוך לפלטורא שלך לא הורשת פירוש יבוסים שהיה סמוך לירושלים ואתה הולך וכובש ארם נהרים וארם צובה אבל אחר שכל א"י כבשוהו דריש התם מדכתיב (דברים יא) כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם וגו' שכל מה שהיו כובשים מחו"ל היה קדוש ואפילו יחיד.

8. תוספות בע"ז כאן

9. רמב"ן פרשת עקב

ומכאן יצא לרבותינו (חלה פ"ד מ"ז) המחלוקת בסוריא שקורין אותה כיבוש יחיד. והטעם כי דוד כבש אותה ברצון נפשו שלא באורים ותומים ולא נמלך בסנהדרין, כי היה חייב להוריש כל שבעת הגוים בתחלה ואחרי כן אם ירצה ילך אל ארץ אחרת כאשר הבטיח השם בכאן. ומפני שלא נעשה הכבוש ההוא כמצות התורה, אמרו מקצתם לא שמייה כבוש ודינו במצות כדן חוצה לארץ, וכך היא שנויה בספרי (עקב כד). ומקצתם יאמרו בתלמוד (ע"ז כא א) דשמייה כבוש, כי אף על פי שלא נעשה כסדר, כיון שהלך שם וכבשה נתקיים בו לכם יהיה, וארץ ישראל היא:

1. רמב"ם הלכות תרומות פרק א

הלכה א : התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ונביאים התקינו שיהו נוהגות אפילו בארץ שנער מפני שהיא סמוכה לא"י ורוב ישראל הולכין ושבינן שם, והחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לא"י.

הלכה ב: ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל וזהו הנקרא כיבוש רבים, אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצוות, ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל א"י לשבטים אף על פי שלא נכבשה כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבוש חלקו.

הלכה ג: הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן אף על פי שמלך ישראל הוא ועל פי בית דין הגדול הוא עושה אינו כא"י לכל דבר ולא כחוצה לארץ לכל דבר כגון בבל ומצרים, אלא יצאו מכלל חוצה לארץ ולהיותן כא"י לא הגיעו, ומפני מה ירדו ממעלת א"י מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל א"י אלא נשאר בה משבעה עממים, ואילו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה ואח"כ כבש ארצות אחרות היה כיבושו כולו כא"י לכל דבר, והארצות שכבש דוד הן הנקראין סוריא.

הלכה ד: סוריא יש דברים שהיא בהן כא"י ויש דברים שהיא בהן כח"ל, והקונה בה קרקע כקונה בא"י לענין תרומות ומעשרות ושבועית והכל בסוריא מדברי סופרים.

2. רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה ו

כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין, הרי זה כבוש רבים והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר, והוא שכבשו אחר כבוש כל ארץ ישראל האמורה בתורה.

10. ר"י קורקוס הלכות תרומות פרק א

[ב] ארץ ישראל האמורה בכל מקום וכו'. פ"ק דע"ז נחלקו ר"מ ורבי יוסי דר"מ סבר כיבוש יחיד לא שמה כיבוש ונפסקה שם הלכה כרבי יוסי ופי' כיבוש יחיד פירש רש"י ז"ל שדוד מדעת עצמו כבש ולא היו כל ישראל ביחד ודוד כבשה לצרכו ועוד כתב שלא היה ע"פ אורים ותומים ולא היו ס' רבוא ובתוס' הכריעו כדברי רבינו שהטעם הוא מפני שעדין לא נכבשה כל ארץ ישראל וכדאיתא בספרי סוף פרשת עקב דוד סמוך לפלטין שלך לא הורשת דהיינו יבוס ואתה הולך וכובש ארם נהרים וארם צובא אלא שרבינו סובר שגם אם יחיד או שבט הלך וכבש עיר אחת לעצמו אפילו מהארץ שנתנה לאברהם אף על גב דליכא ההוא טעמא אעפ"י כן נקרא כבוש יחיד ואין מצוות נוהגות שם בארץ ישראל וזהו שהוצרך יהושע לחלוק א"י כדי שלא יקרא אח"כ כיבוש יחיד מה שיכבוש כל שבט לעצמו אפילו שהיה מהארץ שנתנה לאברהם אבינו ולא שייך ההוא טעמא ולפי שסוריא היה בעצת כל ישראל וברשות ב"ד הגדול ודוד מלך ישראל היה הוצרכו לטעם דסמוך לפלטין שלך לא כבשת אבל דעת רבותינו בעלי התוספות שאחר שנכבשה כל א"י אפילו יחיד הכובש אפילו ח"ל והוסיפה על ארץ ישראל נקרא א"י ולא קרינן אותה ח"ל אלא לכובש מה שאין לו רשות לכבוש ונסתייעו מדדרישין בספרי כל המקום אשר תדרוך כף רגליכם אם ללמד על תחומי א"י הרי כבר נאמר מן המדבר והלבנון וכו' אלא כך אמר להם כל מקום אשר תכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הוא שלכם ומנין שאם כבשו ח"ל שמצוות נוהגות שם הרי אתה דן נאמר כאן יהיה ונאמר להלן יהיה גבולכם וא"כ מפני מה כבש דוד ארם נהרים ואין מצוות נוהגות שם מפני שעשה שלא כתורה התורה אמרה משתכבשו א"י אתם רשאים לכבוש ח"ל והוא לא עשה כן אלא את היבוס לא הוריש וכבש ארם נהרים וכו' כל זה בספרי וסוברים בעלי התוספות דדוד לא מדעת ב"ד הגדול וגם לא מדעת כל ישראל כבש וכיון שלא כתורה היה מסתמא שלא היו מסכימים כל ישראל וב"ד הגדול בכך ואפ"ה הוצרכו לטעם דסמוך לפלטין שלך לא כבשת משמע דאם היתה כל א"י כבושה היתה כא"י לכל דבר אף על פי שהיתה שלא בעצת ב"ד הגדול ומה שחלק יהושע ובית דינו את הארץ היה כדי לברור חלק כל שבט ושבט לא זולת זה ובתוספות בע"ז כתבו בשם ר"י שכל מה שכבש יחיד כגון יאיר בן מנשה אינו א"י ונקרא כבוש יחיד וזה קרוב לדעת רבינו ומכל מקום מה שכתב רבינו דלכך הוצרך יהושע ובית דינו לחלק את הארץ כדי שלא יהיה אח"כ כבוש יחיד כשילך כל שבט ויכבוש חלקו אפילו שהיה מהארץ שנתנה לאברהם אבינו לא ידעתי מה טעם לזה ומאין הוציאו כי היה אפשר לומר כי כיון שכל אחד ברשות כולם ומדעתם ורצונם היה עושה והיא מהארץ שנתנה לאברהם אבינו למה יקרא כבוש יחיד וכי יצטרך שיהיו כולם או רובם בכל כבוש שיכבשו וכבר הקשו רבותינו בעלי התוספות בע"ז גדולה מזו לדעת ר"י עיין שם וכתב רבינו אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצוות כיון בזה לומר דדוקא לענין מצות אינו א"י אבל קדושת ארץ ישראל יש לה לענין הדר בה ולענין הכל מעלין לא"י ולשאר דינין הוזכרו בתלמוד כיון שהיא מהארץ שנתנה אברהם אבינו וכן מצאתי שדקדק בעל כפתור ופרח מלשון רבנו והוא נכון.

11. שו"ת מהריט"ץ (ישנות) סימן רטז

נשאלתי אם עגלון היא ארץ ישראל או לא לפי שיש מי שהורה שהיא ארץ ישראל ולא יעשו שני ימים טובים .

תשובה ראיתי דברי חכם חן בר אוריין ובר אבהן החכם הנעלה לתהלה כמה"ר גדליה קורדואירו נר"ו אשר הפליא לדבר גלה ולהרחיב גבול א"י כי כל יעשו וכל חפץ לטהר את הארץ לא מטוהרה היא עגלון אשר מעולם לא שמענו מי שעלה על לבו דבר זה באמת כוונתו רצויה אמנם דבריו אינם רצויים לענין דינא .

ואומר ראשונה כתב וזה לשונו אין ספק כי מקום זה הוא עבר הירדן מכיבוש אדוננו משה רב"ה ואין ספק שהיא ארץ ישראל יען ניתנה לאברהם אבינו וכו' דברים הללו אין להם שחר ואשמטיתיה מה שכתב הרמב"ם ז"ל פרק א' מה' תרומות וז"ל אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפי' מן הארץ שניתנה לאברהם אע"ה אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בה כל המצוות וכו' עכ"ל הרי הדבר מפורש שאין הדבר תלוי היותה ארץ ישראל במה שניתנה לאברהם אבינו עליו השלום .

גדולה מזו היה מקום להשיג עליו ולומר דאדרבא מדברי הרמב"ם זלה"ה היה אפשר להכריח שאינה ארץ ישראל שהרי כתב הרב זלה"ה שמשפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אינו נקרא ארץ ישראל והרי מצינו בארץ סיחון ועוגו כתיב וילכו בני מכיר בן מנשה וילכדוהו ויורש את האמורי אשר בה ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה וכו' ויאיר בן מנשה הלך וילכוד את חוותיהם וכו' ונובח הלך וילכוד את קנת ואת בנותיה וכו' הרי שמשפחה מהשבט הלכו וכבשו לעצמן ואם כן אינה ארץ ישראל ושמה זו עגלון היא שכבש אותה יחיד כך היה מקום להשיג על סברת החכם נר"ו אמנם משום הא לא איריית דהתם מה שכתב הרמב"ם זלה"ה הוי דוקא כשעשה אותו השבט מדעת עצמו לא מדעת רוב ישראל אבל מה שכבשו ולכדו בני מכיר ויאיר ונובח היה מדעת רוב ישראל ומשה רבינו עליו השלום .

תדע דהרי כתב הרב זלה"ה בסוף דבריו וזה לשונו מפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל השבטים אעפ"י שלא נכבשה כדי שלא יהא כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ויכבוש חלקו עכ"ל הרי הדבר מפורש דכיון שכבר משה רב"ה חלק להם את הארץ כמו שנא' ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיחון מלך האמורי ואת ממלכת עוג מלך הבשן וכו' ואם כן כיון שכבר נתנה להם וחלקה מה שהלך משפחה או שבט והלך וכבש לעצמו דין ארץ ישראל יש לה דייקא נמי דבתר ויתן להם משה כתיב וילכו בני מכיר גלעדה וכו' נמצא שבדין עשו ודין ארץ ישראל יש לה כיון שכבר כבש משה רב"ה וכל ישראל כל הממלכות ההם בכלל וחלקה להם

אף עפ"י ששוב כבש משפחה או שבט פרטי אחד שלא נכבש אינו מעכב כך נראה לעניות דעתי להפך בזכות המורה שלא יקשה עליו קושיא זו שהקשינו אבל עדיין ההשגה שהישגנו עליו על מה שכתב שהיא ארץ ישראל מפני שניתנו לאברהם אבינו ע"ה בודאי השגה גדולה היא .

גם מה שהכריח החכם המורה מדברי הרמב"ם זלה"ה שכתב שארץ ישראל היא בארצות שכבש מלך ישראל מדעת רוב ישראל וכו' ואם כן מי גרע מזאת הארץ שכבש אדונינו משה רבע"ה בחברת כל ישראל ואם תאמר סוריא יוכיח שלא נתקדשה בקדושת ארץ ישראל לפי שנשארו בה משבעה עממין כל שכן עבר הירדן שעדיין לא נכבש כלום משבעה עממין יש לומר דאין הנדון דומה לראיה דההיא היה בידו לכבשן ומצווה על זה ונתרשל ועל זה נקנס אמנם כאן שלא הורשה להכנס לארץ מה בידם לעשות ע"כ לשון החכם המורה נר"ו .

ובאמת ראיה נכונה היא דודאי כיון שכבשה משה אדונינו ע"ה עם כל ישראל לא גרעה ודין כיבוש ראשון יש להם ומה שהקשה מסוריא ותירץ תירוץ נכון הוא אף על גב דיש לבעל הדין לחלוק ולומר דבפירוש כתב הרמב"ם זלה"ה וזה לשונו ומפני מה ירדה סוריא ממעלת ארץ ישראל מפני שכבשה קודם שיכבוש כל ארץ ישראל אלא נשארה משבעה עממין ואלו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה ואחר כך כבש ארצות אחרות היה כבושו כלו בארץ ישראל לכל דבר עכ"ל. הרי שאין הדבר מפני קנס שנקנס דוד המלך עליו השלום על שנתרשל ולא כבש ארץ ישראל תחלה אלא אפשר שגזרת הכתוב היא שלא תקדש חוצה לארץ עד שתתקדש כל ארץ ישראל. ואם כן מעתה אם יפרש כן יצא לנו שגם מה שכבש משה אדונינו ע"ה קודם כיבוש ארץ ישראל אף על פי שלא היה לו רשות ליכנס לארץ מכל מקום גזרת הכתוב היא שלא תקדש מה שנכבש קודם כיבוש ארץ ישראל וכן היה נראה מדברי הירושלמי מסכת חלה דגרסינן התם מעתה מה שהיה דוד מניח ספר א"י וכובש ספר חוצה לארץ ע"כ .

והרי שלא אמר הדברים דרך קנס אלא מפני שכבשן קודם כיבוש ארץ ישראל ואפשר שגזרת הכתוב היא אלא שכפי הנראה מברייתא דסיפרי משמע שדרך קנס הוא דתניא התם פרשת עקב ואם תאמר מפני מה כבש דוד המלך ע"ה ארם נהרים וארם צובא ואין מצות נוהגות בהן אמרו דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משתכבשו הארץ תהיו רשאים לכבוש חוצה לארץ והוא לא עשה כן אלא חזר וכיבש ארם נהרים וארם צובא ואת היבוסים שבקיה סמוך לירושלים לא הוריש אמר לו הקדוש ברוך הוא סמוך לפלטיץ שלך לא הורשת והיאך אתה חוזר וכובש ארם נהרים וארם צובא ע"כ .

הרי משמע שדרך קנס קנסו הקדוש ברוך הוא שכך אמרו אמר לו הקדוש ברוך הוא וכו' משמע שקנסו דרך קנס אעפ"י שמה שאמרו עשה שלא כתורה משמע שאינו דרך קנס אלא דין תורה שלא יכבוש חוצה לארץ קודם א"י מכל מקום היינו כשאפשר אבל משה רבינו עליו השלום לא אפשר לו לכבוש ארץ ישראל שלא ניתן רשות ליכנס לה. ואפשר לומר שזהו מה ששינוי בסיפרי או אינו אלא רשות בידם לכבוש חוצה לארץ עד שלא יכבוש את הארץ תלמוד לומר וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם ואחר כך כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה שלא תהיה ארץ ישראל מטמאה בגילוליהם ואתם חוזרים וכובשים חוצה לארץ אלא משתכבשו ארץ ישראל תהיו רשאים לכבוש חוצה לארץ הרי שכבשו חוצה לארץ מניין שמצות נוהגות בהן הרי אתה דן גזירה שוה נאמר כאן יהיה ונאמר להלן יהיה מה יהיה האמור כאן מצות נוהגות שם אף יהיה האמור להלן מצות נוהגות שם. ואם תאמר מפני מה כבש דוד ארם נהרים ואין מצות נוהגות שם אמרו דוד עשה שלא כתורה וכו' ע"כ בספרי שאומרו הרי שכבש חוצה לארץ מנין וכו' רצה לומר הרי שכבש חוצה לארץ קודם ארץ ישראל כמו שאירע למשה רבינו ע"ה מנין שיהא כארץ ישראל לחיוב המצות אעפ"י שעשו שלא כדין לכך אמר יהיה וכו' ומשום הכי הקשה ואם תאמר מפני מה כבש דוד וכו' שרוצה לומר כיון שאמרת שאף על פי שכבש חוצה לארץ קודם ארץ ישראל מצות נוהגות בה אם כן למה לא נתקדשה ארם נהרים וכו' ותירצו ששם היה יכול לכבוש ארץ ישראל קודם ולא כבשו ולכן נענש ונקנס ודא דמי למשה רבינו ע"ה שלא היה רשות ליכנס אל ארץ ישראל לכך אין ראוי ליענש וליקנס. ובמה שביארנו יתורץ מה שיש להקשות מאי מקשה מדוד הע"ה דשאני התם שכבש חוצה לארץ קודם ארץ ישראל ודקארי לה מאי קארי לה. ועוד שלא היה לו לומר דוד עשה שלא כתורה אלא שאני התם דעדיין לא נכבשה ארץ ישראל מאי דוד עשה שלא כתורה. אלא במה שביארנו יתורץ הכל דמאי דקאמר הרי שכבש חוצה לארץ מנין וכו' רוצה לומר הרי שכבש חוצה לארץ קודם ארץ ישראל כמו סיחון ועוג מנין שיהיה חייב לכך אמר אתיא יהיה וכו' ולכן עתה הקשה שאם כן דאפילו כבש חוצה לארץ קודם ארץ ישראל חייב במצוות כארץ ישראל אם כן למה ארם נהרים אינה חייבת במצות לכך תירץ דלא דמי ההיא דדוד הע"ה עם ההיא דמשה רבינו עליו השלום משום דדוד עשה שלא כתורה שהיה הוא יכול לכבוש ארץ ישראל ולא כבשה אבל משה רבינו ע"ה לא היה יכול לכבוש שאין לו רשות ליכנס לארץ. כך יש לפרש ומכאן יש סעד לדברי החכם המורה נר"ו .

עוד כתב החכם המורה נר"ו וזה לשונו ובפירוש כתב הרמב"ם זלה"ה בהלכות רוצח ושמירת נפש פרק שמיני אין ערי מקלט נוהגות אלא בארץ ישראל ובפירוש דין עגלה ערופה בעבר הירדן וכו' עכ"ל דבריו תמוהים הרבה ראשונה מה שהביא ראיה מעגלה ערופה אדרבא משם ראיה להפך שכתב וזה לשונו ריש פ' אין דין עגלה נוהג אלא בארץ ישראל ובעבר הירדן עכ"ל. הרי דעבר הירדן אינה ארץ ישראל מדקאמר בא"י ובעבר הירדן זה פשוט וכן תניא במכילתא ולמה בארץ ישראל שלש ובעבר הירדן שלש מפני שבגלעד רוצחנין הרבה שנאמר גלעד פועלי און עקובה מדם ע"כ. הרי דקאמר בארץ ישראל ובעבר הירדן משמע דעבר הירדן לאו ארץ ישראל. וברייתא זו דמכילתא מוכחת על מאי דתניא בסיפרי אין לי אלא שקולטות בארץ ישראל בחוצה לארץ מנין תלמוד לומר תהיין וגו' שרוצה לומר בעבר הירדן שהוא חוצה לארץ מנין. והוא התירוץ השני שתירץ הרב מהר"י קארו זלה"ה שלא יקשה ממנה לדברי הרמב"ם זלה"ה שכתב אין נוהגות אלא בארץ ישראל וזה פשוט מכח ברייתא דמכילתא שהבאתי. נקטינן מהא מכל הני ברייתות שלא כדברי החכם המורה נר"ו אלא דאין עבר הירדן ארץ הירדן /ישראל .

ובאמת הגם שהרב תירץ בתירוץ שני דמאי דתניא בסיפרי בחוצה לארץ מנין רוצה לומר על עבר הירדן מכל מקום עדיין דברי הרמב"ם זלה"ה קשים דסותרים דברי הברייתא על כל פנים דהא הרמב"ם זלה"ה כתב דאין נוהגות אלא בארץ ישראל משמע דקרי לעבר הירדן ארץ ישראל ובסיפרי משמע איפכא דעבר הירדן חוצה לארץ וכן במכילתא כמבואר .

והיה אפשר לפרש דמאי דקאמר אין נוהגות אלא בארץ ישראל רוצה לומר אינה נוהגת בחוצה לארץ שהיא עבר הירדן אלא בארץ ישראל כלומר בחברת ארץ ישראל אחר שהבדילו בארץ ישראל אבל קודם שהבדילו השלש שבארץ אין נוהגות אותן שבעבר הירדן שהם חוצה לארץ וזהו מה שחוזר ומפרש הדבר שאמר וששה ערים היו וכו' אין אחד מערי המקלט קולטת עד שיבדלו כולן וכו' והודיענו משה רבע"ה שאין שש ערי מקלט קולטות שבעבר הירדן עד שיבדלו השלש שבארץ כנען וכו' זה מה שכתב למעלה אין ערי מקלט נוהגות אלא בארץ ישראל רוצה לומר בחברת שיתוף ארץ ישראל ואחר כך מבאר ומרחיב הדברים. כך יש לפרש כדי שלא יקשה עליו מברייתא דסיפרי וברייתא דמכילתא ואם הלשון דחוק מעט מכל מקום נדחוק ונפרש כן כדי שלא יקשה על דבריו מהנהו ברייתות ועל כל פנים צריך לדחוק כן דאם לא כן מאי קא משמע לן הרמב"ם דאין נוהגות אלא בארץ ישראל זהו פשיטא דאינה נוהגת אלא מה שהכתוב מפרש את בצר במדבר וכו' שהם בעבר הירדן והשלש אחרות שבארץ כנען ומהיכא תיסק אדעתין שיקלטו אחרות שבחוצה לארץ. אמנם במה שביארנו לא קשה מדי

הגם כי הלשון דחוק ואפי' נפרש דברים כהוייתן אין מכאן ראיה שהיא ארץ ישראל ולא נניח ברייתות עכובות מסיפרי ומכילתא ונתפוס דברי הרמב"ם זלה"ה שיש לפרשם בפנים אחרות.

ועתה אחרי אשר מצאנו ראינו אלו הברייתות שבסיפרי ומכילתא /ומכילתא/ שהן אומרות בפירוש שהם חוצה לארץ צריך לפרש אותה ברייתא דסיפרי דלעיל הרי שכבשו חוצה לארץ מנין שמצות נוהגות בהן וכו'. שאינה אלא כמשמעה ופשוטה שרוצה לומר הרי שכבשו חוצה לישראל אחר שכבשו ארץ ישראל אבל קודם לא מהני אפילו מה שכבש מרע"ה אין מצות נוהגות בהן כיון שעדיין לא נכבשה ארץ ישראל אין כיבוש ארץ ישראל מכשירתה ומטהרתה דגזרת הכתוב היא כמו שביארנו לעיל דאין כבישת חוצה לארץ מכשירתה אלא אחר כיבוש הארץ ומעתה כל דברי החכם המורה אין להם על מה שיסמוכו.

12. נפש הרב עמוד פו-פז

ובקשר לזה אמר עוד רבנו, ז"ל, בשם אביו הגרמ"ס, ז"ל, פקפוק מחדש נגד היתר המכירה.¹³ דלא מצינו בתחילת תקופת הבית השני שהיתה חלוקת הארץ לשבטים וליחידים [כמו שהיתה בימי יהושע בן נון], ובפשוטו היה נראה, שבזמן חורבן הבית הראשון התבטלה הבעלות הפרטית של כל היחידים על בתיהם ועל שדותיהם בא"י, מכח דינא דכיבוש מלחמה, אך הבעלות הכללית של הציבור הישראלי לא התבטל, והיות שעוד לא התקיימה עוה"פ חלוקת הארץ, כל א"י כולה – היום – תחת בעלות-כללית זו של עס"ישראל כולה היא עומדת,¹⁴ וכל פרשת מקח וממכר הכתובה בתורה, רק מאפשרת ליחידים למכור את מה שקניו להם, וכדכתיב – וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וכו'. אבל לומר שכלל ישראל יוכל למכור את א"י, שהיא תחת הבעלות הכללית והציבורית הזאת, יש לדייק מדברי הרמב"ם¹⁵ שזהו דבר שא"א להיות, וממילא כל האידאה של היתר המכירה נפלה בבירא, ואין כאן על מה לדבר כלל וכלל.¹⁶

ותנאי זה שהתנה הרמב"ם, דא"א לקדש ארצות הנוספות [מכח

13. עמשי"כ בזה בסי' ארץ הצבי, סי' ל' אות ג'.

14. וכ"ה בסי' על התשובה [עמי עה"ו].

15. פי"ג משלוחין ושותפין הי"ו.

16. ועיין בסי' ג' שושנים [סי' נ"ו] מה שהביא בשם רבנו מה שיש להעיר עוד

בענין היתר המכירה. ועיין עוד שיעורי רבנו לסנהדרין [כו.]. שנדפסו בחוברת אור המורה, ניסן תשנ"א, עמ' רכז"כט.

דינא דכל המקום אשר תדרוך כף רגלכם וכו'] אלא א"כ כבשו תחילה כל א"י האמורה בתורה, ביארו רבנו עפ"י משל לאחד הממלא כוס של הבדלה עד שהוא מלא על כל גדותיו, ואח"כ ממשיך ושופך עוד יין אל תוך הכוס, אשר ממילא זה גורם לכך שהיין עולה ע"ג צדי הכוס ונשפך לחוץ. וכ"ה הענין כאן ג"כ בנוגע לקדושת ארצות הנוספות, שקדושתן נמשכת היא מזה שקדושת הארץ, בזמן שהיא מלאה על כל גדותיה, הולכת היא ומתפשטת אפילו למקומות שחוצה לה, ובלבד שהן סמוכות אליה, שע"י כן אפשר לקדושת הארץ להתפשט אליה. אבל (המשיל רבנו) אטו נימא דלמ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש, במה שקניתי בתי בבאסטון נתקדשה הקרקע והיא בקדושת הארץ,¹⁷ דזה פשיטא דלא בעינן בכדי לקדש שיהא דוקא כיבוש (דרך מלחמה ושפיכות דמים), אלא ודאי נראה שאף קניית קרקעות ג"כ גדרה ככיבוש. [כאשר מתבאר להדיא מדברי הרמב"ם פ"א מתרומות הי"ג.] וא"כ יליע כני"ל. אלא ודאי נראה פשוט, שהואיל ובאסטון היא ביבשת אחרת, א"א בשום פנים שתתפשט אליה קדושת הארץ. דרק באירופה, אסיה ואפריקה שייך לומר שעתידיה א"י שתתפשט בכל הארצות, וכמשל השופך עוד יין אל הכוס של ההבדלה, הני"ל, שאף כאן הקדושה מתפשטת אף לארצות הסמוכות לא"י ונתפסת אף בהן. אבל א"א להקדושה לחול על מקום מיוחד בחו"ל, שהוא רחוק מא"י, בתורת קדו הארץ בפני"ע, שלא בתורת המשך והתפשטות מקדושת הארץ.